

Na tropie produktów zrównoważonych

Przewodnik dla młodzieży

Stolica kraju związkowego, Hanower

Poszukiwane: trzy planety Ziemia, w dobrym stanie!

20 procent populacji światowej
zużywa ok. 80 procent jej zasobów
naturalnych.

Zauważyły to prawie wszystkie rządy na świecie. Już w 1992 roku wyznaczyły zrównoważony rozwój za cel w Agendzie 21. W 2015 roku program został zmieniony i uchwalono Agendę 2030.

Jednak same rządy nic nie działają, dlatego zachęca się do udziału wszystkich ludzi.

Wszyscy ludzie, którzy przychodzą na świat dziś i przyjdą po nas powinni zastać zdrowe środowisko i mieć możliwość zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb, niezależnie od wieku, koloru skóry, pochodzenia, religii czy płci.

Agenda oznacza: co robić

Jako konsument/-ka możesz zrobić wiele: Podczas zakupów, jak i w szkole, czy w czasie wolnym możesz podjąć różne działania.

Będzie nam miło, jeżeli ta mała książeczka zachęci Cię do tego.

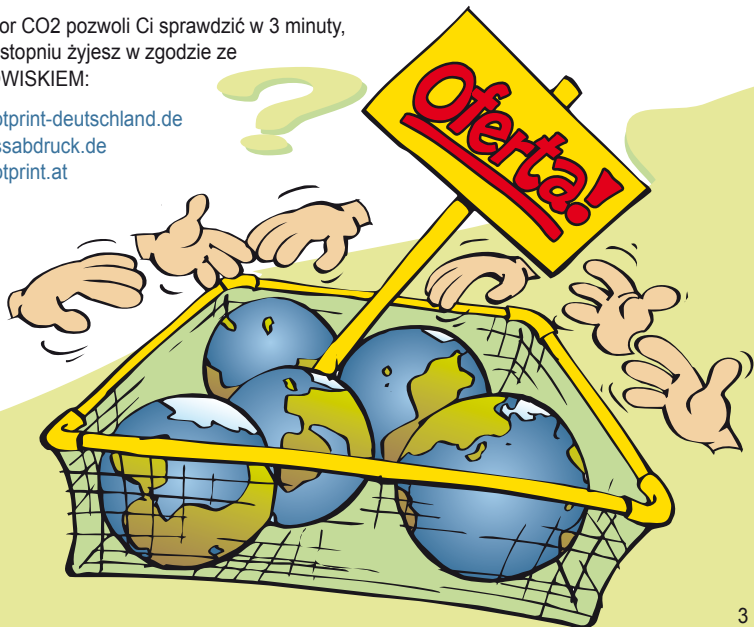
I? Jaki tryb życia prowadzisz?

Kalkulator CO2 pozwoli Ci sprawdzić w 3 minuty,
w jakim stopniu żyjesz w zgodzie ze
ŚRODOWISKIEM:

www.footprint-deutschland.de

www.fussabdruck.de

www.footprint.at

Jak podróżują po świecie Twoje jeansy?

No cóż, kolejna para jeansów w szafie? Spodnie zaliczają się obecnie do najpopularniejszych ubrań na całym świecie. Jednak niewiele osób wie, gdzie i jak są produkowane. Dlatego poniżej przytaczamy typowy przykład:

bawełna, z której produkowany jest materiał, uprawiana jest w Indiach na dużych plantacjach. Do momentu zbioru rośliny spryskiwane są około 25 razy trującymi pestycydami.

W Chinach bawełna przerabiana jest na przędzę przy użyciu maszyn sprowadzanych ze Szwajcarii.

Nici z Tajwanu swój kolor zawdzięczają chemicznej farbie indygo z Niemiec.

Następnie materiał przetwarzany jest w Polsce na niemieckich maszynach tkackich na tkaninę.

Krój i projekt pochodzą przykładowo ze Szwecji.

Z Francji sprowadzana jest metka i podszewka.

Dopiero wtedy jeansy zszywane są przez szwaczki na Filipinach.

Aby uzyskać efekt sprania, są one następnie prane w Grecji przy użyciu pumeksu.

Dopiero teraz jeansy są gotowe do sprzedaży w Niemczech.

Te coraz intensywniejsze powiązania międzynarodowe i ogólnoświatowa współpraca przedsiębiorstw przemysłowych, sprzedawców i rynków nazywane są globalizacją.

Podczas produkcji jeansy odbyły podróż dookoła świata w poszukiwaniu najtańszej siły roboczej i najniższych standardów społecznych i środowiskowych. Te niekończące się podróże mają negatywny wpływ na środowisko.

Co możesz zrobić:

- Wybieraj bawełnę pochodzącą z upraw z certyfikatem produkcji ekologicznej.
- Staraj się kupować takie ubrania, które można nosić przez długi czas.
- Ubrania, których już nie nosisz, możesz wymienić lub sprzedać na pchlim targu.
- Kupuj ubrania w second handach. Często wyglądają jak nowe.
- Nowe ubrania możesz również kupować od sprzedawców oferujących produkty z tekstyliów naturalnych. W Internecie znajdziesz duży wybór.
- Stare rzeczy w dobrym stanie, których nie chcesz już nosić, przekaz do Oxfam, domu opieki społecznej lub magazynu odzieży.

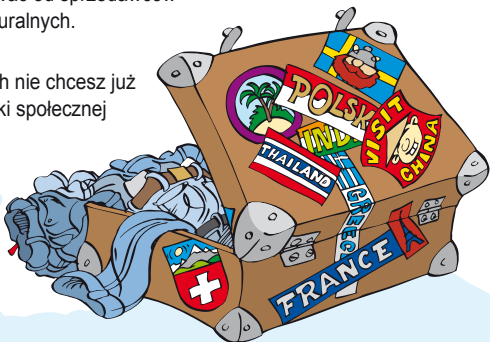
Więcej informacji:

www.oxfam.de

www.fairkauf-hannover.de

www.gruenemode.de

www.pan-germany.org

Niemcy mistrzami świata w zakupach

W Niemczech wydaje się średnio ponad 100 euro miesięcznie na ubrania i buty. To dwa razy więcej niż średnie zarobki miesięczne szwaczki z Bangladeszu.

Prawie wszystkie koszulki i spodnie szyte są w Azji lub Ameryce Łacińskiej. W większości przypadków młode kobiety pracują w wielkich fabrykach przez 12, a czasami 16 godzin dziennie w złych warunkach. Podczas pracy mogą sobie zrobić tylko jedną półgodzinną przerwę.

Utrzymują się tylko ci, którzy mają minimalne wymagania co do wynagrodzenia i pracują najdłużej. Pozostali są szybko zwalniani. W przepelnionych halach panują często temperatury przekraczające 40 stopni. Z powodu przymusu pracy bez przerwy szwaczki przyjmują zbyt mało napojów i zapadają na choroby. Ich ciężka praca nie jest godziwie nagradzana: często otrzymują mniej niż 2 euro za dzień!

Za taką kwotę można ledwie przeżyć, nawet w Azji.

Co możesz zrobić:

- Zaangażuj się i zdobywaj informację o producentach i warunkach pracy np. w ramach kampanii „Czysta odzież” Możesz również wziąć w niej udział.
- Podczas zakupów zwróć uwagę na certyfikaty, które informują o standardach środowiskowych i społecznych. Jest ich wiele. Faktycznie wiarygodne są certyfikaty Fairwear Foundation i GOTS.

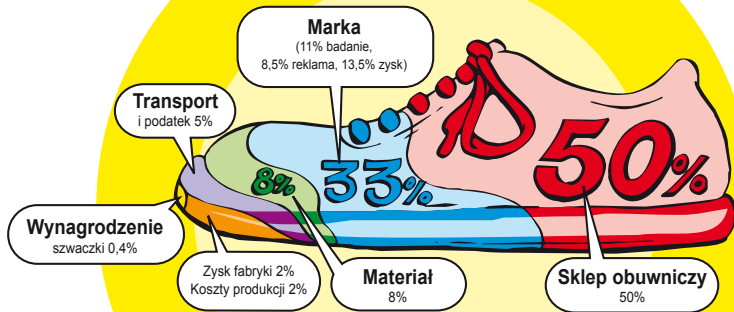
- Wymień stare ubrania np. tutaj:
www.hannoverteilt.de
www.kleiderkreisel.de
www.greenpeace-hannover.de
- Zostań częścią ruchu światowego:
www.fashionrevolution.org

Więcej informacji:

www.saubere-kleidung.de
www.fairwear.org
www.fairwertung.de

Hej Ty, skąd pochodzą Twoje buty?

Etykieta wszystko zdradzi:
większość adidasów szytych jest w Azji.
Szwaczki zarabiają na butach za 100 euro
około 40 centów. Kto bierze resztę?

Najwięcej zgarnia sklep obuwniczy: 50
euro z pary butów o wartości 100 euro to
jego własność. 33 euro dostaje marka:
jedenaście euro idzie na badania, dziewięć
euro na reklamę, a 13 euro to zysk.

Materiał na parę butów kosztuje tylko 8 euro - wyobrażasz to sobie?

Koszty transportu i podatek to 5 euro
ceny końcowej, kolejne 4 euro to
pozostałe koszty.

Co możesz zrobić:

Gdyby szwaczki i szwacze dostawali po 36 centów więcej za parę butów, mieliby stosunkowo uczciwe wynagrodzenie i mogliby wysłać swoje dzieci do szkoły.

Niestety nie możemy zostawić w sklepie obuwniczym 36 centów więcej, gdyż pieniądze te nie trafiłyby do pracowników. Jednak możesz inaczej się przyczynić do polepszenia warunków pracy i płacy:

Wystarczy wysłać ulotki kampanii na rzecz czystej odzieży, a tym samym pokazać, że nie jest Ci obojętny los ludzi, którzy produkują Twoje obuwie.

Więcej informacji:

www.ci-romero.de

www.inkota.de

www.suedwind-institut.de

www.utopia.de

Szyjesz piłkę nożną zamiast w nią grać?

W Sialkot w Pakistanie produkowanych jest ręcznie co roku ok. 40 milionów piłek. Stanowi to ok. 70% całkowitej produkcji światowej.

Piłka nożna składa się z 32 łatek, które są zszywane ręcznie. Wyszkolone szwaczki i wyszkoleni szwacze szyją około 4 - 8 piłek na dzień. Płaci się za ilość i jakość. Jednak płaca często nie starcza na życie. Jeszcze kilka lat temu praca młodocianych w produkcji piłek nożnych była na porządku dziennym.

Od 1999 roku praca młodocianych jest oficjalnie zakazana w Pakistanie. Jednak właściciele fabryk często zatrudniają dzieci, gdyż zarabiają mniej niż dorośli, łatwiej ich zastraszyć

i nie mogą organizować się w związki zawodowe.

Międzynarodowe protesty przyczyniły się do zniesienia pracy nieletnich w tych fabrykach. Jednak to tylko zamiotło problem pod dywan, gdyż rodzice nadal zarabiają zbyt mało, aby wykarmić całą rodzinę. Dzieci nadal muszą pracować, aby dołożyć się trochę do dochodu rodziny.

Dlatego ważnym jest, aby rodzice otrzymywali „sprawiedliwe” wynagrodzenie, tak zwaną „pensję wystarczającą na utrzymanie”. Wyłącznie tym sposobem dzieci nie będą zmuszone do pracy, lecz będą mogły chodzić do szkoły, a tym samym mieć lepsze szanse na przyszłość.

Co możesz zrobić:

Obecnie dostępne są piłki nożne produkowane w zrównoważony sposób, które spełniają wymagania profesjonalistów i mogą być indywidualnie projektowane. Zastanów się w szkole lub klubie, czy nie możecie kupić właśnie takiej piłki.

Więcej informacji:

www.kick-for-one-world.net

www.jugendhandeltfair.de

Co wojna w Kongo ma wspólnego z naszymi telefonami komórkowymi?

Demokratyczna Republika Konga.
„Pierwsza wojna światowa w Afryce” szaleje od 1998 roku i jak do tej pory pochłonęła życie ponad trzech miliona osób.
(Nowa czarna karta w historii firm markowych)

Żołnierze i wszystkie uzbrojone grupy walczą o tantal, metal z rudy koltanu, który jest potrzebny do produkcji wielu urządzeń elektrycznych. W zagrażających życiu warunkach wydobywa się go w kopalniach, czasem gołymi rękoma. Pracuje tam również wiele dzieci.

Chłopiec opowiada:
„Siedzisz w błocie i boisz się, że ziemia nad tobą się zawali. Wśród ciągłego

ostrzału strzegą cię żołnierze lub bojówka. Wszystko ci zabierają. Jeżeli masz trochę szczęścia, dostaniesz kilka centów kongijskich...”

Wojna o cenne surowce kosztowała życie już wiele milionów ofiar: Wioski są palone, ludzie wypędzani i mordowani, kobiety i dziewczynki gwałcone, a dzieci wcielane do armii lub porywane.

Boom na telefony komórkowe i ciągły rozwój rynku komputerowego znacznie wywindowały ceny tantalu na rynkach światowych.

Firmy prowadzą interesy z walczącymi. Ci z kolei wykorzystują swoje zyski m.in. na zakup nowej broni.

Korzystanie z telefonów komórkowych ma również wpływ na nasze życie: na przykład nie wyjaśniono jeszcze, czy promieniowanie telefonów komórkowych przyczynia się do zwiększenia ryzyka zachorowania na raka. Jedno jest pewne, telefony komórkowe są niezwykle uciążliwe dla środowiska. Każdy wyrzucony telefon lub komputer to odpad elektroniczny, którego ciężko się pozbyć. Część z nich jest nielegalnie sprzedawana do Azji lub Afryki, gdzie dzieci na wysypiskach śmieci szukają cennych i toksycznych składników w starych sprzętach.

Więcej informacji:

www.knowyourphone.de

www.handy-aktion.de

Co możesz zrobić:

- Możliwie jak najdłużej korzystać z telefonu komórkowego! Tym sposobem można uniknąć śmieci, odciążać środowisko i oszczędzić surowce, - np. również tantal.
- Nigdy nie wyrzucaj uszkodzonych telefonów komórkowych do odpadków domowych. Dostępne są punkty serwisowe, gdzie można je naprawić.
- Producenci mają obowiązek odebrać stare telefony komórkowe. Telefon komórkowy można również oddać do punktu recyklingu, do BUND w regionie Hanower, Deutsche Umwelthilfe lub centrum usług przy wejściu do zoo.
- W miarę możliwości należy kupować telefon komórkowy (również komputer) z możliwie jak najmniejszą ilością części toksycznych. W Niemczech telefonom komórkowym przyznawany jest certyfikat Niebieski Anioł, jeżeli sprzęt nie przekracza określonych wartości granicznych.
- Należy zasięgnąć informacji u producentów na temat produkcji i skutków ubocznych telefonu.

Mateo, plantator kawy z Meksyku, mówi: „Wcześniej nigdy nie wiedzieliśmy, czy sprzedamy nasze zbiory kawy. Pracujesz cały rok, opiekujesz się i pielęgnujesz krzaki kawy i jeżeli masz szczęście przychodzi pośrednik (nazywamy go „Coyote”).

Uczciwy handel – zysk dla wszystkich!

I mówi: „Hej, wezmę twoje ziarna kawy za połowę ceny zeszłorocznej, inaczej zepsują się wraz z tobą w górach.” Nic się nie zmieniło.

My, drobni plantatorzy, połączyliśmy się w kooperatywę i mieliśmy szczęście.

Teraz możemy sprzedawać naszą kawę w ramach sprawiedliwego handlu. Co to oznacza? To oczywiście!

Obecnie dostaję za moje ziarna kawy dwa razy tyle co inni plantatorzy kawy i, co ważniejsze, wiem, że w kolejnym roku znowu sprzedam moje zbiory po dobrej cenie. Dzięki temu mogę bez zmartwień patrzeć w przyszłość i ją planować.

Chociaż zarabiam dwa razy więcej niż wcześniej, nasza kooperatywa ma nadal wystarczająco środków, aby wybudować we wsi mały szpital i otworzyć sklep z tanią żywnością.

Oferowane są kursy na temat rolnictwa ekologicznego, a nawet mogliśmy wspólnie kupić ciężarówkę, aby już nie płacić więcej za transport worków z kawą do portu. Tym sposobem ponownie oszczędzamy.

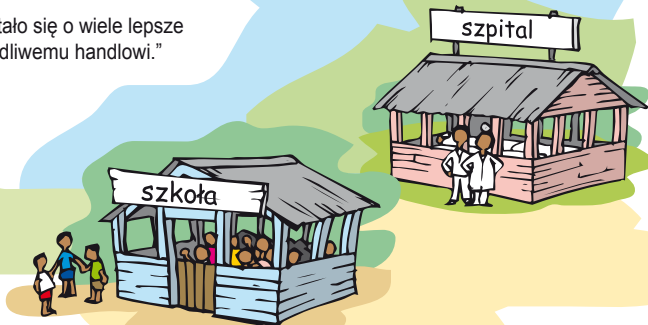
Nasze życie stało się o wiele lepsze dzięki sprawiedliwemu handlowi.”

Więcej informacji:

www.jugendhandelfair.de

www.fairtrade-deutschland.de

www.forum-fairer-handel.de

Co mówi etykieta?

Szacuje się, że na rynku jest około 1000 różnych etykiet. Różnice są ogromne i trudno się w nich orientować. Paleta rozciąga się od etykiet tworzonych samodzielnie przez producentów, aż do niezależnie przyznawanych i certyfikowanych znaków jakościowych.

Etykiety mają na celu zwrócić uwagę na jakość produktów, przykładowo właściwości zdrowotne, społeczne czy ekologiczne. Tym samym służą do odróżnienia od innych produktów z tym samym przeznaczeniem, które nie wykazują danych właściwości. Wybór godnych polecenia etykiet, oznaczających sprawiedliwy handel i ekologiczne rolnictwo, powinien dać drobną wskazówkę, jak zachować w tym wszystkim orientację.

Przykłady organizacji importujących zgodnie z zasadą sprawiedliwego handlu:

gepa
www.gepa.de

dwp
www.dwp-rv.de

El Puente
www.el-puente.de

Więcej informacji:

www.siegelklarheit.de
www.label-online.de

**Pieczęć
sprawiedliwego handlu**
www.transfair.org

Znak jakości UE
<https://ec.europa.eu/agriculture/organic>

Naturland
www.naturland.de

Niebieski Anioł
www.blauer-engel.de

Bioland
www.bioland.de

Ręka w rękę
www.rapunzel.de

GOTS
www.global-standard.org

Fair Wear Foundation
www.fairwear.org

Demeter
www.demeter.de

Czekolada,

smakuje tylko, gdy nie jest produkowana przez dzieci

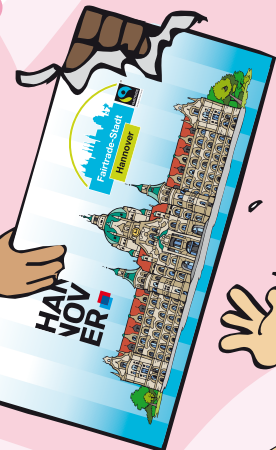
Czy kosztowałeś już czekolady ekologicznej ze sprawiedliwego handlu?

Ziarna kakaowca, wykorzystywane do jej produkcji, uprawiane są przez małe rodziny z Ameryki Łacińskiej lub Afryki. W ramach sprawiedliwego handlu otrzymują znacznie więcej pieniędzy niż od korporacji, które dominują na rynku światowym.

Ich dzieci chodzą do szkoły zamiast harować na plantacjach kakaowca.

Gdy jesz czekoladę ze sprawiedliwego handlu, wiesz, że nie powstała kosztem pracy dzieci.

W Afryce Zachodniej, w której produkowana jest największa ilość kakaowca, nadal uprowadza i sprzedaje się dzieci jako niewolników do ciężkiej pracy.

Czekolada ze sprawiedliwego handlu dostępna jest w sklepie z produktami sprawiedliwego handlu lub supermarkecie. Może również w Twoim sklepiku szkolnym?

Czekolada ze sprawiedliwego handlu z Kolumbii dostępna jest w biurze Agencji 21 i zrównoważonego rozwoju (patrz strona 60/61).

Więcej informacji:

www.fairtrade-deutschland.de

www.inkota.de

www.nachhaltig-einkaufen.de

Czy sok pomarańczowy zawiera witaminę F?

Niemcy to mistrzowie świata nie tylko w zakupach, lecz również w spożywaniu soku pomarańczowego: ok. 10 litrów soku pomarańczowego spożywa jedna osoba w Niemczech na rok, co razem daje imponującą liczbę ok. 800 milionów litrów!

Znaczna część dostępnego w kraju soku pomarańczowego pochodzi z Brazylii. Plantacje są tak duże, jak obszary Dolnej Saksonii i Meklemburgii-Pomorza Przedniego łącznie. Zbiory pomarańczy są wykonywane ręcznie. Odbывают się tylko cztery razy do roku. Pracuje się od 10 do 14 godzin na dobę bez przerw. Za to zbieracze,

pracujący na plantacjach jako robotnicy dzienni, otrzymują bardzo niskie wynagrodzenie. Pensja za zebranie 2000 pomarańczy w ciągu dnia wynosi od czterech do sześciu euro.

W przypadku soku pomarańczowego pochodzącego ze sprawiedliwego handlu na opakowaniu znajduje się często informacja „ilość kontrolowana”. Ponieważ odsetek pomarańczy pochodzących ze sprawiedliwego handlu jest bardzo niski wśród producentów soków, nie opłaca się ich osobno przetwarzać. W związku z tym pomarańcze te są przetwarzane razem z owocami niecertyfikowanymi. Ilość pomarańczy ze sprawiedliwego handlu powinna być oznaczona na opakowaniu soku pieczęcią „Fairtrade”.

Więcej informacji:

www.fairtrade-deutschland.de
www.aktiv-gegen-kinderarbeit.de

Co możesz zrobić:

W miarę możliwości kupować soki pomarańczowe z „Witaminą F”, to znaczy ze sprawiedliwego handlu. Można ją rozpoznać między innymi po symbolu Fair Trade na opakowaniu produktów ze sprawiedliwego handlu. Jeżeli nie możesz znaleźć w sklepie takiego soku, zapytaj o niego kierownika sklepu i powiedz, że chętnie byś kupił taki sok.

Co powiesz na śniadanie z produktów ze sprawiedliwego handlu? Z sokiem pomarańczowym, kakao lub herbatą, chlebem, dżemem, pastą, warzywami, owocami, serem, masłem i mlekiem z uprawy ekologicznej.

Podjrzane interesy z bananami

Na pewno często jesz banany.
Czy zastawiałeś się kiedyś, jak wygląda
los ludzi, którzy je uprawiają?

Zależny jest od czterech wielkich koncernów, które dominują w handlu bananami wokół równika. Często rolnicy otrzymują tak niewiele pieniędzy za swoje banany, że bardziej opłaca im się zostawić je na drzewie, aby zgniły. Jako pracownicy na plantacji są wystawieni na działanie pestycydów bez odpowiedniej ochrony, co prowadzi do chorób. Nasze sklepy w walce o niskie ceny są współwinnymi za cierpienie ludzi na plantacjach.

Można inaczej:

W sklepach z produktami ekologicznymi i ze sprawiedliwego handlu oraz niektórych supermarketach można znaleźć banany produkowane wedle zasady Fair Trade.

Taki handel poprawia warunki życia rolników. Organizacje takie jak BananFair od lat walczą o prawa pracowników i pomagają spółdzielniom w budowie szkół i hal magazynowych oraz uprawie warzyw na własny użytek.

Szwajcarzy kupują znacznie świadomiej niż my. Tam 54% bananów pochodzi ze sprawiedliwego handlu. U nas tylko 5%.

Pyszne przepisy z bananów znajdziesz na stronie www.hannover-nachhaltigkeit.de
Hasło „Banany“

Więcej informacji:

www.fairtrade-deutschland.de

Kawa – Uwaga, niebezpieczna dla zdrowia?

Niebezpieczne jest nie spożywanie kawy, lecz jej standardowa produkcja.

Również na plantacjach kawy pracownicy, którzy zbierają owoce ręcznie, często wykonują ciężką i szkodliwą dla zdrowia pracę. Plantacje kawy są intensywnie opryskiwane toksycznymi pestycydami, przez co pracownicy muszą nosić odzież ochronną. Jednak większość z nich tego nie wie, ponieważ nie potrafi czytać i pisać, a tym samym nie może zapoznać się z ostrzeżeniami na kanistrach.

Sama wiedza nie chroni: odpowiednie wyposażenie ochronne jest bardzo drogie. Dlatego każdego roku jest tak wiele przypadków zatrucia, które często prowadzą do śmierci.

Pracownikom płaci się za kilogram. Cena jest tak niska, że często przy pracy muszą pomagać dzieci.

Ich zdrowie jest szczególnie zagrożone, gdyż ich mechanizmy ochronne nie są w pełni rozwinięte.

Stosowanie pestycydów prowadzi również do szkód dla środowiska.

Co możesz zrobić:

Dobłą alternatywą dla standardowej kawy są wyroby pochodzące ze sprawiedliwego handlu. Podczas produkcji ekologicznej w ramach sprawiedliwego handlu rezygnuje się ponadto ze stosowania pestycydów.

Dostępne są w sklepach z produktami ze sprawiedliwego handlu, sklepach ekologicznych i wielu supermarketach i drogeriach.

Nasze wybory w sklepach przyczyniają się do tego, że koncerny produkujące kawę oferują coraz więcej produktów ze sprawiedliwego handlu, które wytwarzane są w ekologicznych warunkach produkcyjnych. Inne firmy podpisały kodeks postępowania mający na celu poprawę warunków pracy i stosowanie metod bardziej przyjaznych dla środowiska. Problemem jednak jest to, że stosownie się do tego kodeksu jest dobrowolne i nie jest kontrolowane przez organizacje niezależne. Zapytaj, czy w Twojej ulubionej kawiarni serwowana jest kawa ze sprawiedliwego handlu.

Więcej informacji:

www.transfair.org

www.oeko-fair.de/clever-konsumieren

www.pan-germany.org

Skąd pochodzi Twój kotlet?

Zwierzęta hodowlane coraz częściej nie pasą się na łąkach. Zamiast tego zwierzęta są trzymane stłoczone w małych pomieszczeniach.

Często karmione są tanią soją z Brazylii i Argentyny, gdzie niszczy się duże obszary lasów deszczowych.

Karmione są nie tylko soją, ale również zbożem. Ok. 50% światowej produkcji zboża trafia do koryta dla bydła, świń i kurczaków. Tym sposobem z około dziesięciu kalorii roślinnych produkowana jest jedna kaloria mięsa.

Gdyby zamiast paszy produkowano żywność dla ludzi, można by wykarmić dziesięć razy więcej osób niż dotychczas. Miałoby to znaczny wkład w zwalczanie głodu na świecie. Pozwoliłoby to również spowolnić zmianę klimatu, gdyż intensywne hodowla zwierząt generuje wiele szkodliwych dla klimatu gazów.

Więcej informacji:

www.bmel.de

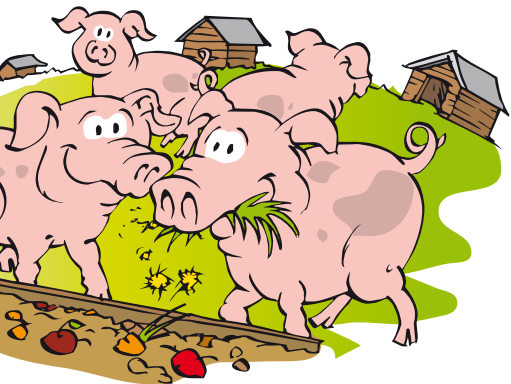
www.vgtm.de

www.vebu.de

Co możesz zrobić:

- Spożywaj niewielką ilość mięsa z hodowli ekologicznej.
- Spróbuj pysznych dań wegetariańskich.
- Pytaj o pochodzenie mięsa i hodowlę zwierząt: Czy pochodzą z hodowli masowej? Czy pochodzą z Twojego regionu, a może z gospodarstwa ekologicznego?

- Odwiedź gospodarstwo ekologiczne w regionie Hanoweru. Informacje znajdziesz na stronie www.bio-hannover.de.
- Również w szkole możesz przeprowadzić badanie. Czy w stołówce podawane jest mięso ekologiczne?
- W sklepach z ekologiczną żywnością i na rynku rolniczym można znaleźć mięso z ekologicznej hodowli zwierząt bez importowanej paszy.

Można też tak! (Patrz również warsztaty z gotowania klimatycznego na stronie 48/49)

Ryba: popularna, ale w niebezpieczeństwie!

Zgodnie ze Światowym Raportem Rybołówstwa Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) około 80 procent rybostanów jest przełowionych lub eksploatowanych do granic biologicznych.

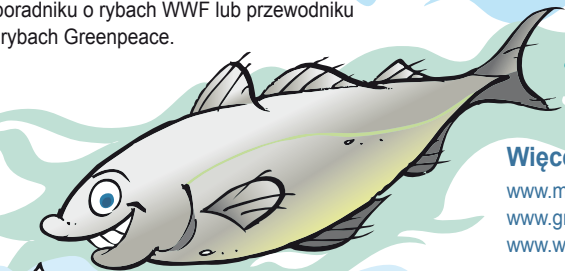
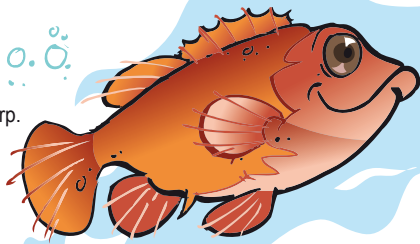
Aby zaspokoić nasz ogromny apetyt na ryby, oceany są płądrowane przez nowoczesne floty rybackie. Wiele gatunków ryb jest zagrożonych wyginięciem. Ponadto wiele innych stworzeń, takich jak żółwie, wieloryby, ptaki lub rekiny, łapie się w sieci rybackie.

Również hodowla zwierząt w akwakulturze niesie za sobą problemy. Ryby mają mało miejsca, są podatne na choroby i stosowanych jest wiele leków oraz środków chemicznych. Żywność naturalna zastępowana jest paszą produkowaną przemysłowo.

Istnieją jednak certyfikaty dla ryb, przyznawane przez organizacje, które dążą do zrównoważonego rybołówstwa: „Marine Stewardship Council” (MSC) certyfikuje dzikie rybołówstwo, „Aquaculture Stewardship Council” (ASC) i „GLOBAL G.A.P.” certyfikują produkty pochodzące z akwakultury. „Friends of the Sea” (FOTS) certyfikują obydwie.

Co możesz zrobić:

- Jedz mniej ryb, ale świadomie.
- Kupuj ryby rodzime, jak np. śledź lub karp.
- Podczas zakupów zwróć uwagę na certyfikat. Najlepiej wybieraj ryby z hodowli ekologicznej.
- Wskazówki znajdziesz również w poradniku o rybach WWF lub przewodniku po rybach Greenpeace.

Więcej informacji:

www.msc.org/de

www.greenpeace.de

www.wwf.de/fisch

ZERTIFIZIERTE
NACHHALTIGE
FISCHEREI
MSC
www.msc.org/de

certyfikowane
zrównoważone
rybołówstwo

Czy dżungla jest do d... ?

Produkcja papieru jest kosztowna:
Na kilogram papieru (około 220 arkuszy
DIN A4) zużywa się do 2,4 kg drewna
i 54 litrów wody.

W Niemczech zużywamy około 250 kg papieru rocznie na osobę, od papieru toaletowego przez chusteczki higieniczne po notes do pisania. Drewno pochodzi z Europy Północnej, Rosji, Kanady lub Brazylii, z plantacji lub lasów deszczowych. Aby zaspokoić nasz głód na papier niszczy są dżungle i ekosystemy, zatruwa ścieki i wyzyskuje ludzi.

Osoby, które produkują papier bielony przy użyciu chloru, cierpią na choroby skóry, kaszel i problemy z oddychaniem. Nie musi tak być, można korzystać z papieru z recyklingu.

Papier z recyklingu ma wiele zalet:

- Zmniejsza zużycie drewna i chroni lasy.
- Oszczędza energię i wodę.
- Zmniejsza zanieczyszczenie wód.
- Zmniejsza ilość odpadów.

Więcej informacji:

www.papierwende.de

www.papierwende-hannover.de

www.urgewald.org/kampagne/papier

www.robinwood.de/papier

Co możesz zrobić:

- Używaj papieru oszczędnie i kupuj papier z recyklingu - do pisania, w kuchni i do toalety.
- Zwróć uwagę, jaki papier stosuje się w szkolnej kopiarence. Bez certyfikatu niebieskiego anioła? Tak nie może być.
- Wykonaj ze swoją klasą projekt „Zwrot papieru”. Biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju wraz z inicjatywą obywatelską ochrony środowiska oferują dla szkół warsztaty, prezentacje, przewodnik po zakupach, bezpłatne zeszyty ćwiczeń i wiele więcej.

W jaki sposób każdy z nas ma coś wspólnego z lasem deszczowym

Kiedy słyszymy o zagrożeniu dla lasów deszczowych, myślimy najpierw o wycince drzew i kłusownictwie. Ale nawet prowadzenie auta, granie na komputerze lub korzystanie z toreb plastikowych na zakupy ma coś wspólnego z lasami deszczowymi.

Do produkcji wszystkich tych rzeczy potrzebna jest ropa, która jest również pozyskiwana w lasach deszczowych w Ameryce Środkowej i Południowej oraz w Afryce. Tak było na przykład z rurociągiem w Ekwadorze, który został

współfinansowany z pieniędzy z Niemiec. Mimo odpowiednich przepisów rurociąg ze względu na koszty nie został wykonany stabilnie. Prowadzi to do wycieków: każdego miesiąca 130 000 - 160 000 litrów oleju przedostaje się do gleby lub jezior. Konsekwencje ekologiczne są katastrofalne - wystarczy jedna kropla oleju, aby zanieczyścić 10 000 litrów wody! Również rdzenni mieszkańcy, którzy żyją na tym obszarze, odczuwają skutki. Podobne doświadczenia mają również mieszkańcy Syberii.

Co możesz zrobić:

- Wybieraj produkty z małą ilością, a najlepiej bez opakowania.
- Zamiast torby plastikowej zabierz ze sobą plecak lub koszyk na zakupy.
- Przekonaj rodziców, aby zamiast autem jeździli rowerem lub pociągiem.
- Załóż sweter zamiast podkręcać ogrzewanie.
- Wyłącz grzejnik, gdy wietrzysz pomieszczenie lub wychodzisz z niego.

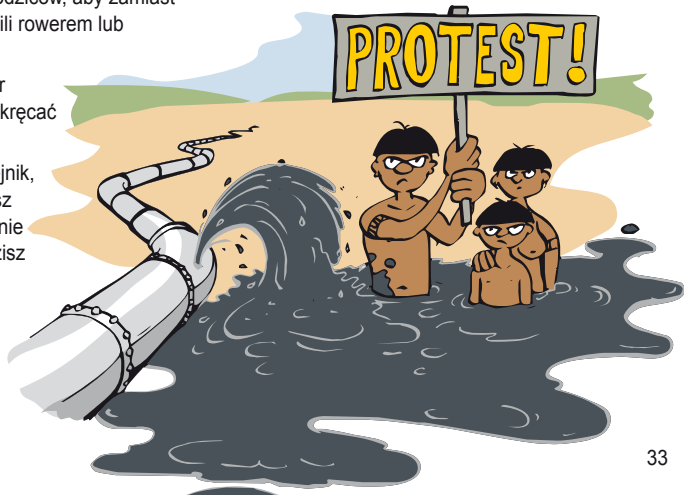
Więcej informacji:

www.erdoelinamazonien.org

www.regenwald.org

www.klimabuendnis.org

www.regenwald-schuetzen.org

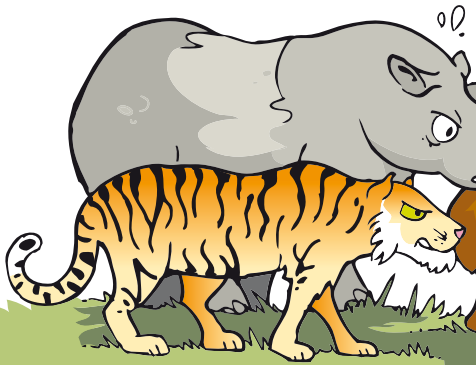

Olej palmowy

Nie tylko wycinka drewna i pozyskiwanie ropy zagrażają lasom deszczowym. Również uprawa oleju palmowego niszczy ogromne obszary lasów tropikalnych.

Pizza, ciastka, lody, margaryna, szminka, detergenty ... prawie co drugi produkt zawiera olej palmowy, który jest pozyskiwany z pestek palmy olejowej. Uprawiane są one na dużych plantacjach w Indonezji, Tajlandii, Ameryce Południowej i Afryce. Jest to na tyle daleko, że nie widzimy, jak katastrofalne szkody są tam wyrządzane. Lasy deszczowe są wycinane, aby mogły powstać w ich miejscu plantacje. Ma to niekorzystny wpływ na klimat, ponieważ wydzielana jest duża ilość CO₂, a monokultury zagrażają różnorodności biologicznej.

Mieszkający tam ludzie, zagrożone rośliny i zwierzęta, takie jak orangutany, tygrysy i nosorożce, tracą swoje unikalne środowisko i giną. Po masowych protestach ekologów podejmowane są pierwsze próby stworzenia standardów dla zrównoważonej uprawy oleju palmowego. Jednak dotychczas jest tylko kilka przedsiębiorstw w branży spożywczej, które zmieniają swoją politykę zakupową.

Co możesz zrobić:

- Zrezygnuj z produktów zawierających olej palmowy.
- Porozmawiaj ze znajomymi o tym problemie. Wiele osób o nim nie wie.
- Lista składników zawierających olej palmowy znajduje się na stronie www.umweltblick.de.
- Podczas gotowania i pieczenia wybieraj oleje europejskie, np. z pestek słonecznika, oliwek, rzepaku czy nasion Inu.

Więcej informacji:

www.greenpeace.de
www.abenteuer-regenwald.de
www.umweltblick.de
www.regenwald.org

Wszystko do kosza?

Ponad połowa naszego jedzenia trafia do śmieci!

Większość z nich już w drodze z pola do sklepu: co druga sałata i co piąty chleb są wyrzucane.

Jedzenie pozwala nam żyć i powinniśmy traktować je z szacunkiem. Jednym z problemów jest data ważności, która nam mówi, że powinniśmy wyrzucić produkty, które są jeszcze dobre. Portal internetowy foodsharing.de pomaga uratować produkty spożywcze przed wylądowaniem w śmieciach. Dzięki społeczności dzielenia się jedzeniem możemy uratować jedzenie przed wyrzuceniem i podzielić się nim z innymi osobami. Również w Hanowerze można znaleźć tak zwane „punkty oddawania żywności”.

Co możesz zrobić:

- Również Ty oszczędzaj jedzenie!
- Nie kupuj za dużo i rób listy zakupów!
- Unikaj kuszących ofert typu „kup 3, zapłać za 2”! Prowadzą do zbędnego konsumpcjonizmu.

Więcej informacji:

www.zugut fuer dietonne.de

www.mundraub.org

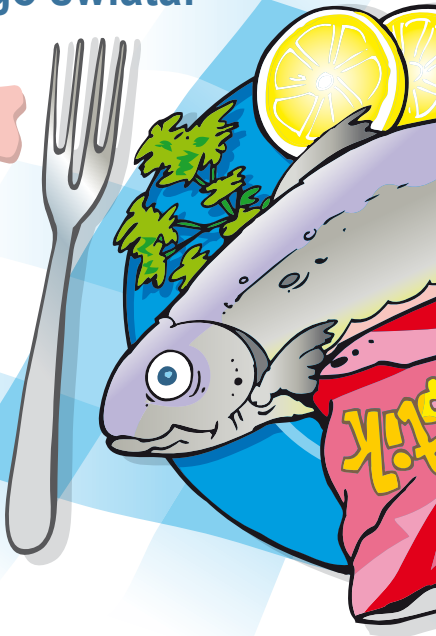
www.foodsharing.de

Nie zamykaj naszego świata!

Spróbuj żyć bez tworzywa sztucznego. Jest to prawie niemożliwe. Prawie każdy produkt zawiera plastik, a w śmieciach można go wszędzie znaleźć.

W oceanach jest sześć razy więcej plastiku niż planktonu. Plastik jest nawet wykrywalny w naszej krwi. Ogromny zalew śmieci w morzu ma katastrofalne skutki: Rify koralowe umierają. Ptaki morskie lub ryby zaplątują się w części z plastiku. Karmią nawet nimi swoje dzieci. Każdego roku giną dziesiątki tysięcy zwierząt. Łąduje on również na naszych talerzach. Rozkład plastiku trwa nawet 600 lat. Najpierw rozpada się na mniejsze cząsteczki, które rzekami docierają do morza. Wiele naszych kosmetyków zawiera mikroplastik, które prędzej czy później dociera do morza.

Wraca do nas w spożywanych rybach. Zawarte w nim toksyny środowiskowe mogą być szkodliwe dla zdrowia.

Co możesz zrobić:

- Zabieraj ze sobą plecak lub koszyk na zakupy.
- Kupuj produkty z możliwie jak najmniejszą ilością opakowań.
- Pij wodę z kranu zamiast kupować ją w butelkach PET. Często jest lepsza i o wiele tańsza.
- Unikaj kosmetyków zawierających mikroplastik. Listę produktów znajdziesz na stronie: www.bund.net/meere/mikroplastik
- Podczas pikniku korzystaj z naczyń wielorazowego użytku.

Więcej informacji:

www.reset.org

www.nabu.de

www.bund.net Hasło „plastik”

Zatrzymaj zmianę klimatyczną!

Zimą prawie nie ma śniegu, latem jest gorąco i sucho, występują silne burze lub ulewne deszcze. Tak wygląda nasza zmiana klimatu. W krajach rozwijających się ludzie cierpią z powodu głodu spowodowanego długimi suszami, powodzią, osuwiskami, lawinami błotnymi i zmieniającymi się porami suchymi i deszczowymi.

W krajach przemysłowych produkowana jest za to znaczna część gazów cieplarnianych, które powodują wzrost temperatur na całym świecie. Jest to niesprawiedliwe, gdyż nasze życie ma wpływ na mieszkańców obszarów południowych, którzy bardzo cierpią z powodu zmiany klimatu. Dlatego wszyscy musimy działać: Politycy i przemysł muszą przekształcić naszą energię w przyjazną dla środowiska, odnawialną energię pozyskiwaną ze słońca, wiatru i wody.

Jednak każdy może coś zrobić. Najlepszym sposobem jest oszczędzanie energii. Pozwala to również oszczędzać pieniądze.

Wskazówki i porady dotyczące oszczędzania energii można znaleźć w Internecie na stronach:

www.klima-sucht-schutz.de
www.bundjugend.de

Co możesz zrobić:

- Dowiedz się, skąd pochodzi energia elektryczna w domu i w miarę możliwości przejdź na taryfę ekologiczną.
- Wymień zepsute żarówki na energooszczędne żarówki LED.
- Nie przełączaj urządzeń elektrycznych, takich jak telewizor lub komputer, na tryb czuwania lecz wyłącz je. Pomocna jest listwa zasilająca z wyłącznikiem.
- Zimą nie odkręcaj zbyt mocno ogrzewania. 1 stopień mniej pozwoli zaoszczędzić ok. 6% energii.
- Podczas zakupów wybieraj produkty regionalne. Można je znaleźć na ryneczkach, w sklepach z żywnością ekologiczną i supermarketach. Są transportowane na krótkich odcinkach.
- Kupuj trwałe produkty i takie, które możesz naprawić, zamiast kupować kolejne.

Bądź aktywny...

W tej książce podane są różne możliwości, jakie działania możesz podjąć, aby mieć wpływ na otoczenie i przyczynić się do tworzenia bardziej sprawiedliwych warunków życia. Przykładowo możesz organizować wspólnie z przyjaciółmi lub w pojedynkę różne akcje.

Jest wiele możliwości: Możesz sprzedawać ciasta, zorganizować pchli targ lub biegi sponsorowane w swojej szkole. Dzięki zebrany pieniądzy masz okazję wesprzeć projekty i organizacje zaangażowane w poprawę warunków życia w krajach biedniejszych. Możesz również promować szkołę ze sprawiedliwym handlem lub zaproponować organizację tygodnia projektowego w szkole, który poruszałby tematy takie jak sprawiedliwe warunki pracy, zrównoważona konsumpcja czy ochrona klimatu. O konkretnych projektach można dowiedzieć się w ramach inicjatywy „Aktion Schülersolidarität” [Akcja solidarności uczniów], organizowanej przez Terre des hommes (www.weltretter.de).

Oczywiście jest wiele innych możliwości. Twoja wyobraźnia i kreatywność nie ma granic!

...zaczynajmy!

Zrównoważony tryb życia w Hanowerze

Tutaj znajdziesz wskazówki i adresy, gdzie możesz kupować, pożyczać, dawać lub wymieniać używane przedmioty oraz gdzie możesz kupić produkty ze sprawiedliwego handlu i z niewielką ilością opakowań.

Hannoverteilt [Hanower się dzieli]

Na stronie www.hannoverteilt.de możesz umieszczać ogłoszenia dotyczące wymiany, przekazania, pożyczania lub naprawy oraz samemu wyszukiwać produkty używane.

Imprezy z wymianą odzieży

Wymieniaj nienoszone ubrania na imprezach organizowanych przez Greenpeace.

www.greenpeace-hannover.de

Spotkania poszukiwaczy Hainholz

Podczas spotkań poszukiwaczy warsztatu Macklenheide można kupić mnóstwo używanych przedmiotów po niskich cenach, jak na przykład książki, odzież, urządzenia elektryczne, artykuły gospodarstwa domowego, meble i akcesoria do domu.

www.werkstatt-treff.de

Bookcrossing

Bookcrossing działa przez całą dobę. Jeśli chcesz przeczytać książkę, możesz ją zabrać i oddać po przeczytaniu lub zatrzymać i wsadzić inną książkę do wolnej biblioteczki.

www.hannover.de

Hasło: Bookcrossing

Rowery towarowe Hannah

Bezpłatna wypożyczalnia oferuje wszystkim osobom z regionu rozwiązania transportowe, które wnoszą lekkość i radość do życia codziennego

www.hannah-lastenrad.de

Rękodzieła

W sklepie Contigo Fairtrade na Lister Meile 74 znajdziesz zabawki, świece, prezenty, torby i wiele więcej. Wszystko ze sprawiedliwego handlu.

www.contigo.de

Odzież Fair Trade

W tych sklepach znajdziesz ubrania pochodzące ze sprawiedliwego handlu:

- Greenality, Osterstr. 1
- Eins, Am Lindener Marktplatz 10
- Maas Natur, Lister Meile 29a

Zakupy bez opakowań

W Hanowerze znajduje się sklep bez opakowań „Lola” na Stephansplatz. Ponadto w wielu sklepach z produktami ekologicznymi istnieje możliwość pakowania produktów w przyniesione pojemniki.

Ekologiczne i sprawiedliwe zakupy

W supermarketach i drogeriach kupisz produkty ekologiczne i pochodzące ze sprawiedliwego handlu.

Ryneczki rolnicze

Na ryneczkach rolniczych można kupić produkty ekologiczne i regionalne.

www.hannover.de

Hasło: Ryneczki rolnicze

W biurze Agenty 21 i zrównoważonego rozwoju znajdziesz przewodnik po zakupach z adresami, gdzie możesz znaleźć produkty ze sprawiedliwego handlu.

JANUN e.V. Hannover – to my!

Własna audycja radiowa, około dziesięciu międzynarodowych wyjazdów w ramach wymiany młodzieży każdego roku, seminaria i obozy, tematyczne wycieczki po mieście, związane ze zmianami klimatu i konsumpcją, warsztaty w szkołach, projekty z młodymi uchodźcami, zajęcia w naszym własnym ogrodzie przyrodniczym, zajęcia dla dzieci w tipi w Deister.

To i wiele więcej to JANUN e.V., stowarzyszenie młodzieżowe w Hanowerze, które angażuje dzieci, młodzież i młodych dorosłych w tematy dotyczące środowiska, tolerancji, globalizacji i praw człowieka. Czekamy na współpracę, pomysły i nowe działania.

Zgłoś się!

JANUN Hannover
Fröbelstr. 5, 30451 Hanover
Tel. 0511 – 5 90 91 90
buero@janun-hannover.de
www.janun-hannover.de

KONSUMENSCH

Z klasy w szkole do centrum miasta po śladach międzynarodowych naszego konsumpcjonizmu: Wycieczka po mieście z grami, elementami quizu i obiektami do zwiedzania wyraźnie obrazuje, w jakim stopniu globalizacja stanowi część naszej codzienności.

KonsuMensch jest przeznaczony przede wszystkim dla uczniów w wieku od 14 do 20 lat, ale także dla grup ewangelickich, seniorów, szkół zawodowych, stowarzyszeń i tak dalej. Wycieczka pokazuje wpływ konsumpcji na społeczeństwo i środowisko.

Więcej informacji:

www.janun-hannover.de

Wycieczka po mieście dotycząca globalizacji

Projekt KonsuMensch został nagrodzony przez Prezydenta Federalnego nagrodą Otto Brennera w 2003 roku. Zgodnie z tą samą koncepcją JANUN oferuje również temperaTOUR, wycieczkę po mieście w temacie zmian klimatu i konsumpcji. Wycieczka jest prowadzona przez studentów, trwa 90 minut i kosztuje 2,00 euro za uczestnika.

laureat nagrody Otto Brennera

Clever kochen fürs Klima

Sprytne gotowanie dla klimatu

**Warsztaty z gotowania
klimatycznego dla uczniów
w regionie Hanower**

Klimat i nasze odżywianie są ze sobą bezpośrednio związane - prawie jedna czwarta naszego wpływu na ekologię jest powiązana z naszą dietą. Oczywiście jest zatem, że żywność regionalna, sezonowa i wegetariańska z uprawy ekologicznej przyczynia się do ochrony klimatu.

„Sprytne gotowanie dla klimatu” ze swoją kuchnią mobilną chętnie odwiedzi również Twoją szkołę. Podczas warsztatów wyszkoleni członkowie zespołu ugotują razem z Tobą zdrowe potrawy i przekąski. Możecie wspólnie spróbować pysznych przepisów i poznać różne produkty spożywcze. „Przy okazji” dowiesz się również, co Twoja dieta ma wspólnego z klimatem.

Kto chce dołączyć?

„Sprytnie gotowanie dla klimatu” jest przeznaczone dla wszystkich klas i wszystkich typów szkół w regionie Hanower. Oferta jest bezpłatna, a informacje o niej można znaleźć w centrum ochrony środowiska Umweltzentrum Hannover e.V.

Cześć klimat! Zjesz coś?!

„Sprytnie gotowanie dla klimatu” jest finansowane ze środków Sparkassenbrief N+ kasy oszczędnościowej Hanower i Bingo Umweltstiftung Niedersachsen.

Więcej informacji:

Umweltzentrum Hannover e.V.

Emma Leiss

Tel. 0511 16403-11

e.leiss@umweltzentrum-hannover.de

www.umweltzentrum-hannover.de

Biuro Agenda 21 oraz rozwoju zrównoważonego

W 1995 roku stolica kraju związkowego - Hanower, dołączyła do globalnego programu działań na rzecz rozwoju zrównoważonego, Agenda 21, i otworzyła biuro. Od tego czasu zespół pracował nad tematami takimi jak sprawiedliwy handel, sprawiedliwość globalna, ochrona zasobów lub konsumpcja zrównoważona. Przy współpracy z różnymi stowarzyszeniami, instytucjami i inicjatywami tworzone są materiały informacyjne,

organizowane są imprezy, rozwijane oferty edukacyjne i prezentowane działania na rzecz zrównoważonego, odpowiedzialnego stylu życia. Zespół biura Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju wspiera również osoby zainteresowane w realizacji pomysłów, projektów i kampanii na rzecz sprawiedliwości społecznej i ekologicznej w Hanowerze i poza nim. W końcu odpowiedzialność globalna nie kończy się na granicach miasta.

Informacje biura

Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju

- **Hanower na rzecz sprawiedliwości**

Program wydarzeń „Hanower na rzecz sprawiedliwości” oferuje wydarzenia na temat różnorodności kulturowej i zrównoważonego trybu życia.

- **Kształtowanie przyszłości**

W broszurze znajdują się liczne oferty edukacyjne dla szkół i przedszkoli.

- **Sesja plenarna Agendy**

Trzy razy do roku organizowana jest sesja plenarna Agendy w Nowym Ratuszu dotycząca przykładowych projektów i działań.

- **Newsletter**

Jeżeli chcesz otrzymywać biuletyn informacyjny z ogłoszeniami, terminami, ofertami edukacyjnymi oraz poradami napisz do nas wiadomość na adres: agenda21@hannover-stadt.de

- **Internet**

Strona www.hannover-nachhaltigkeit.de jest zawsze aktualna

Nasze oferty edukacyjne

Biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju posiada szereg ofert edukacyjnych na temat zrównoważonego konsumpcjonizmu dla szkół i placówek pozaszkolnych.

Oto kilka tematów do wyboru:

Jak robisz zakupy?

omawianie „niesprawiedliwych” stron konsumpcjonizmu i poszukiwanie „sprawiedliwych” rozwiązań. Co potrzebują do życia i ile? Z czego składa się dobre życie?

Plastik w morzu

Na morzach znajdują się wyspy plastiku o ogromnych rozmiarach. Oprócz długowieczności tworzywa sztucznego problemem jest mikroplastik, spożywany przez ryby. Co możemy zrobić, aby przeciwdziałać tej powodzi plastiku?

Jeans i spótka

Na przykładzie mody zostaniesz skonfrontowany ze swoimi zachowaniami podczas zakupów. W jakich warunkach pracy powstaje para jeansów?

Czekolada i olej palmowy

Na plantacjach kakaowca często panują złe warunki pracy. Wciąż korzysta się z pracy nieletnich. Rozmawiać będziesz o sprawiedliwym handlu, możliwych alternatywach i na temat oleju palmowego.

Klimat

Zajmiesz się tematyką efektu cieplarnianego, jego przyczyn i skutków oraz rozmawiać będziesz o możliwości ochrony klimatu.

Gospodarka papierem i odpadami

Jak unikać marnotrawstwa i kupować w sposób zrównoważony? Poznasz zalety papieru z recyklingu, a nawet sam zrobisz papier z recyklingu.

Więcej informacji:

www.hannover-nachhaltigkeit.de

(Oferty edukacyjne dla szkół i przedszkoli)

Do tematu zrównoważonej konsumpcji dostępne są instrukcje i materiały edukacyjne:

Skrzynie edukacyjne

zawierają instrukcje i materiał ilustracyjny na różne tematy, takie jak przykładowo „klimat”, „odżywianie” i „konsumpcjonizm” i można je bezpłatnie wypożyczyć.

Mini przewodnik detektywa energii

Dowiesz się co to marnowanie energii i staniesz się ekspertem w dziedzinie oszczędzania energii i ochrony klimatu.

Dzieci to nie niewolnicy

Materiały edukacyjne na temat wyzysku nieletnich

Malawi

Lekcja na temat biedy, bezpieczeństwa żywnościowego, edukacji, zdrowia i sprawiedliwego handlu na przykładzie Malawi

Uczyń swoją szkołę sprawiedliwym miejscem!

Kakao w sklepiku, kawa w pokoju nauczycielskim, piłka nożna podczas lekcji WF-u lub papier w kopiarce - w szkole jest wiele produktów pochodzących z Południa, które nie zawsze są produkowane w „sprawiedliwych” warunkach.

Kontrola szkoły światowej

Za pomocą listy kontrolnej możesz prześwietlić swoją szkołę. Zobacz, gdzie można dokonać ulepszeń. Otrzymasz sugestie, w jaki sposób promować sprawiedliwy handel lub zorganizować „sprawiedliwy” festyn szkolny. Znajdziesz również porady, jak wprowadzić produkty ze sprawiedliwego handlu do swojej szkoły.

Więcej informacji:

www.hannover-nachhaltigkeit.de

(Oferty edukacyjne dla szkół i przedszkoli)

Stwórz szkołę Fair Trade

Twoja szkoła może iść o krok dalej. Wraz z wyróżnieniem jako „Szkoła Fair Trade” Twoja szkoła może stać się przykładem walki o sprawiedliwość globalną i sprawiedliwy handel. Kampania pod tą samą nazwą prowadzona jest przez stowarzyszenie TransFair e.V. w Kolonii, które jest również odpowiedzialne za przyznawania pieczęci sprawiedliwego handlu. Aby otrzymać takie wyróżnienie, należy spełnić pięć kryteriów. Temat sprawiedliwego handlu jest poruszany podczas lekcji lub w szkole oferowane są produkty pochodzące ze sprawiedliwego handlu. Biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju oferuje wsparcie w celu spełnienia tych kryteriów w Twojej szkole. Obejmuje ono również doradztwo w kwestii produktów, które chce wprowadzić Twoja szkoła.

Kampania Fairtrade Schools

Więcej informacji:

www.hannover-nachhaltigkeit.de
(Nasza szkoła handluje w sposób sprawiedliwy!)

www.fairtrade-schools.de

Hanower działa przeciwko pracy nieletnich

Wiele dzieci w krajach rozwijających się pracuje w niewyobrażalnych warunkach: w przemyśle tekstylnym, zabawkowym lub spożywczym, na wysypiskach i w kamieniołomach.

Ich dzieciństwo to nie gry i uczęszczanie do szkoły, gdyż produkują dla nas możliwie jak najtańsze produkty. Miasto Hanower i kilka innych miast dokłada starań, aby nie kupować produktów pochodzących z pracy nieletnich. Tym sposobem stanowią przykład dla gospodarki, ale i dla osób prywatnych. Ponieważ miasta wydają ogromne kwoty na zakupy, ich popyt ma duży wpływ na gospodarkę. Miasto Hanower opowiada się za postanowieniem rady „Aktywnie przeciw pracy dzieci”.

Na stronie www.aktiv-gegen-kinderarbeit.de możesz dowiedzieć się, którzy producenci podejmują aktywne działania przeciwko wyzysku dzieci.

Więcej informacji:

www.weltretter.de

Hanower działa w Sojuszu Klimatycznym

Miasto Hanower jest członkiem-założycielem Sojuszu Klimatycznego Miast Europejskich z rdzenną ludnością lasów deszczowych.

Wspólnie z ponad 1700 innymi miastami i społecznościami europejskimi dążymy do ograniczenia szkodliwych dla klimatu emisji i wspieramy ludność w ochronie lasów deszczowych.

Wspólnie z Sojuszem Klimatycznym i innymi partnerami biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju organizuje wizyty, wymiany i wykłady mieszkańców tych regionów oraz projekty i wystawy mające na celu zwiększenie świadomości na temat globalnego znaczenia lasów deszczowych i oraz wyjaśnienie powiązań z naszym stylem życia na miejscu.

Jeżeli chcesz, aby Twoją szkołę odwiedzili rdzenni mieszkańcy, zgłoś się do biura Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju.

Co możesz zrobić:

Zbierz ze swoją klasą „Zielone Mile” dla klimatu światowego:

www.kinder-meilen.de

Więcej informacji:

www.klimabuendnis.org

Hanower jest...

3 maja 2010 roku Hanower został uhonorowany jako pierwsze miasto Fair Trade w Dolnej Saksonii. Poprzedziła to decyzja Rady, że miasto i jego instytucje miejskie nie będą kupować w przyszłości produktów pochodzących z pracy nieletnich, lecz zamiast tego wybierać będą produkty ze sprawiedliwego handlu.

Podczas posiedzeń w Nowym Ratuszu serwowana jest kawa ze sprawiedliwego handlu. Podczas akcji w ramach Sprawiedliwego Tygodnia zwraca się uwagę opinii publicznej na sprawiedliwy handel. W licznych sklepach i kawiarniach można znaleźć produkty ze sprawiedliwego handlu. Ponadto zaangażowanych jest wiele stowarzyszeń, szkół i parafii.

... pierwszym miastem w Dolnej Saksonii!

Nie ma powodu do odpoczynku! Wyróżnienie to, o które miasto musi się ponownie ubiegać co dwa lata, stanowi również wyzwanie, aby działać jako wzór do naśladowania i inspirować inne instytucje w mieście, zajmujące się handlem detalicznym lub gastronomią, jak i przedsiębiorstwa i osoby prywatne do wybierania produktów ze sprawiedliwego handlu.

Zachęcamy wszystkich do działania. Wybierając produkty ze sprawiedliwego handlu wszyscy przyczyniamy się do tego, aby świat stał się lepszym miejscem.

Więcej informacji:

www.fairtrade-towns.de

Miejskie partnerstwa klimatyczne

Jako członek Sojuszu Klimatycznego miasto Hanower w ramach komunalnego partnerstwa klimatycznego wspiera drobnych rolników w Belén de los Andaquies (Kolumbia), którzy chcą uratować swoje lasy deszczowe przed wycinką przy pomocy zrównoważonego rolnictwa.

Drobni rolnicy uprawiają drzewo kakaowca w lasach deszczowych w sposób zrównoważony, a tym samym przyczyniają się do zachowania różnorodności gatunków i globalnej ochrony klimatu. Otrzymują porady i szkolenia w zakresie rolnictwa ekologicznego, rozwoju szkółek, certyfikacji i spółdzielni, aby produkowane przez nich kakao spełniało wymogi dla produktów ekologicznych oraz kryteria sprawiedliwego handlu. Kakao następnie wyrusza w długą podróż do Niemiec.

W małej fabryce czekolady w Odenwald ziarna kakaowca są palone, mielone i przetwarzane na czekoladę, która następnie dociera do Hanoweru i reklamowana jest jako „Ambasador lasu deszczowego”. Czekolada ta to nie tylko słodki wkład miasta Hanower w ochronę klimatu, lasów deszczowych i sprawiedliwego handlu. Na jej przykładzie wyjaśniono powiązania globalne oraz pokazano, jaki wpływ może mieć nasze zachowanie na lasy deszczowe.

Biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju oferuje warsztaty dla szkół i placówek pozaszkolnych na temat kakao, sprawiedliwego handlu, ochrony klimatu i sprawiedliwości globalnej. Partnerstwo klimatyczne powstało w ramach projektu „50 komunalnych partnerstw klimatycznych do roku 2015”, realizowanego przez Engagement Global/Punkt usług komunalnych w ramach Jednego Świata (Eine Welt).

Sklep Oxfam

Letnia sukienka już nie pasuje, a na regale masz dwa egzemplarze ulubionej książki? Nie ma problemu, w sklepie **Oxfam** w Hanowerze mile widziane jest wszystko (prawie), co jest dobrze zachowane, czyste i czego szkoda wyrzucić. Darczyńcy mogą po prostu zostawić swoje rzeczy pracownikom w godzinach otwarcia sklepu. Pozwala to chronić środowisko, sprawia radość kolejnym właścicielom oraz przynosi zysk Oxfam Deutschland e. V. Przykładowo organizacja pomocy i rozwoju wspiera osoby na obszarach klęsk żywiołowych wodą i artykułami sanitarnymi z tych środków. W biednych krajach projekty organizowane przez Oxfam pomagają kobietom i mężczyznom zmienić życie na lepsze. Wraz z mieszkańcami Północy i Południa Oxfam wspiera swoimi kampaniami politykę,

z której wszyscy korzystają. Tym sposobem sklep Oxfam daje każdej osobie możliwość zmiany świata na lepsze. Nieważne, czy przekazujesz darowiznę, udzielasz się lub kupujesz - czynisz coś dla całego świata.

Karmarschstr. 38 · 30159 Hanower
Tel. 0511 1234827
www.oxfam-shops.de

Godziny otwarcia:
pon.-pt. 10:00 - 19:00
sob. 10:00 - 15:00

Oxfam

Sklepy z produktami z handlu sprawiedliwego – Alternatywa dla dobrych zakupów!

Allerweltsladen

W dzielnicy Linden Nord można znaleźć sklep Allerweltsladen. Dostępny jest tutaj szeroki wybór artykułów spożywczych, instrumentów muzycznych, artykułów piśmiennych, dzieł sztuki i artykułów codziennego użytku.

Szczególną cechą sklepu jest szeroki wybór książek i materiałów dydaktycznych na temat polityki rozwojowej, a także powieści autorów z Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej, które można kupić lub wypożyczyć w bibliotece sklepu. Jeżeli chcesz się dowiedzieć więcej na temat krajów i tematów poruszanych w niniejszej broszurze, sklep Allerweltsladen to idealne miejsce. Sklep Allersweltsladen został założony w 1981 roku przez uczniów i nauczycieli IGS Linden.

Limmerstraße 44
30451 Hanower
Tel. 0511 2108887
www.allerweltsladen.de

Godziny otwarcia:
pon.-pt. 10:00 - 14:00
i 14:30 - 18:30
sob. 10:00 - 16:00

Kawiarnia napraw

**Odpadł guzik od ulubionej kurtki?
Czajnik wydał ostatnie tchnienie?
To jeszcze nie czas, aby wyrzucić
te przedmioty do kosza.**

Wraz z rosnącymi brakami zasobów recykling, przetwórstwo i zrównoważona konsumpcja stają się coraz ważniejsze, co przyczyniło się do otwarcia w 2009 roku pierwszej kawiarni napraw w Amsterdamie. Od tego czasu liczba obiektów stale rośnie. W samym Hanowerze w 2014 roku powstały cztery takie miejsca spotkań, w których mieszkańcy mogą uratować przed wyrzuceniem na śmietnik wadliwe urządzenia gospodarstwa domowego, meble lub zabawki i naprawiać je przy pomocy wolontariuszy-specjalistów.

Wolontariusze zapewniają niezbędną wiedzę i narzędzia.

Celem kawiarni jest przywrócenie do życia przedmiotów codziennego użytku w towarzystwie kawy i ciasta oraz w miłej atmosferze. Jest to alternatywa, która pozwala również oszczędzić pieniądze.

Wyrzucić?

Nie, dzięki!

Repair Café Hannover-Linden
Posthornstraße 27
30449 Hannover
HelfendeHaendeRT@t-online.de
<http://portale.awo-hannover.de>

Repair-Café im Hafven
Kopernikusstr. 14
30167 Hannover
hello@hafven.de
www.hafven.de/repair-cafe

Kawiarnia w Hanowerze

Repair Café Hannover-Nordstadt
Kniestraße 10
30167 Hannover
info@repaircafe-hannover.de
<http://repaircafe-hannover.de>

Repair-Café Ahlem
Café Faire Bohne
Martin-Luther-Kirche Ahlem
Wunstorfer Landstr. 50 B
30453 Hannover
cafe@faire-bohne.de
www.martin-luther-ahlem.de

Repair Café Roderbruch
Spielarkaden
Buchnerstraße 13 B
30627 Hannover
www.seniorenberatung-hannover.de

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Stolica kraju związkowego, Hanower, przyłączyła się do międzynarodowej „Agendy 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju”, która obejmuje 17 globalnych celów w ramach zrównoważonego rozwoju.

Te 17 tak zwanych „Sustainable Development Goals”, w skrócie SDG, ma zastosowanie we wszystkich państwach i należy je wdrożyć do 2030 roku.

Do działania zachęca się polityków, samorządy lokalne, gospodarzę, społeczeństwo obywatelskie oraz każdą osobę, aby wspólnie położyć kres biedzie i głodowi, wspierać równouprawnienie i edukację, zwalczać zmianę klimatyczną, chronić zasoby naturalne i tworzyć społeczności globalne.

Jeśli chcesz poznać te cele w formie zabawy, polecamy wycieczkę Geocaching „Sustainable Ge (o) secrets”.

Więcej informacji:

www.bmz.de/de/ministerium/ziele/2030_agenda

www.sustainabledevelopment.un.org/sdgs
(englisch)

www.17ziele.de

www.hannover-nachhaltigkeit.de

Zwalczanie
biedy

Zabezpieczenie
żywności

Wzmocnienie
zdrowia

Edukacja dla
wszystkich

Walka
o równouprawnienie

Dostęp
do wody
i sanitariów

Pozyskiwani czystej
energii na całym
świecie

Zrównoważony
rozwój
gospodarki
i sprawiedliwa praca

Industrializacja
przyjazna dla
społeczeństwa

Zwalczanie
nierówności

Tworzenie
sprzyjających miast
i osiedli

Zrównoważona
produkcja, handel
i konsumpcja

Ochrona
klimatu

Ochrona
oceanów

Ochrona
ekosystemu

Promowanie pokoju
i praworządności

Tworzenie nowych
partnerstw globalnych

Oferty medialne dla szkół

Istnieje wiele filmów, nagrań wideo i filmów dokumentalnych na temat zrównoważonego stylu życia, globalizacji, sprawiedliwego handlu, sprawiedliwości i ogólnego tematu zrównoważonego rozwoju, których nie jesteśmy w stanie wymienić.

Na stronie www.filmefuerdieerde.org znajdziesz ponad 100 filmów przyrodniczych, o zwierzętach oraz dokumentów środowiskowych i ekologicznych, które możesz pobrać za darmo.

Więcej informacji:

www.filmsfortheearth.org/de
www.utopia.de

Festiwal filmowy Utopianale „ponieważ czeka na nas jutro”

Podczas festiwalu filmów dokumentalnych dla zrównoważonego społeczeństwa wyświetlane są filmy, które promują pozytywne idee zmiany społeczeństwa i zachęcają do udziału w tworzeniu przyszłości. Ponadto prowadzone są rozmowy i dyskusje na tematy poruszane w filmach. Dla szkół oferowane są dodatkowo warsztaty i dni projektowe.

www.utopianale.de

Oferty centrów medialnych

Centrum medialne regionu Hanower i Centrum Pedagogiki Medialnej oferują wspólnie liczne projekty, szkolenia i seminaria w zakresie tworzenia wideo i nagrań dźwiękowych, filmów, dydaktyki, multimediiów i Internetu. Tutaj znajdziesz porady i wsparcie (prawie!) we wszystkich kwestiach dotyczących mediów.

Centra medialne oferują również niekomercyjny, w większości bezpłatny wynajem mediów: filmów dokumentalnych, filmów fabularnych i mediów edukacyjnych.

www.mpz-hannover.de

www.mzrh.de

KinoSchule Hannover wspiera swoją ofertą szkoły i placówki edukacyjne w regionie Hanower w przekazywaniu „umiejętności czytania filmów” i edukacji estetycznej. Celem jest promowanie filmów i języka filmowego wraz z ich historią i „gramatyką”.

www.kinoschule-hannover.de

Więcej informacji:

Zestawienie adresów kontaktowych na tematy dotyczące zrównoważonego trybu życia i sprawiedliwości globalnej.

Biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju stolicy kraju związkowego w Hanowerze

www.hannover-nachhaltigkeit.de

Allerweltsladen

www.allerweltsladen.de

amnesty international

www.amnesty-hannover.de

attac Hannover

attac-netzwerk.de/hannover

Brot für die Welt

hannovers.brot-fuer-die-welt.de

Bürgerinitiative Umweltschutz

[Inicjatywa obywatelska ochrony środowiska]

www.biu-hannover.de

Dritte Welt Forum in Hannover e.V.

www.3wfhannover.de

Grupa Greenpeace Hanower

greenpeace-hannover.de

JANUN e.V. Hanower

www.janun-hannover.de

Kinderwald Hanower

www.kinderwald.de

Kirchlicher Entwicklungsdienst (KED)

www.ked.landeskirche-hannovers.de

Medienpädagogisches Zentrum

[Centrum Pedagogiki Medialnej]

www.mpz-hannover.de

Medienzentrum der Region Hannover

[Centrum medialne regionu Hanower]

www.mzrh.de

Schulbiologiezentrum Hanower

[Szkolne centrum biologiczne]
www.schulbiologiezentrum.info

Transition Town Hannover e.V.

www.tthannover.de

Umweltzentrum Hannover e.V.

www.umweltzentrum-hannover.de

**VEN - Stowarzyszenie ds. polityki
rozwojowej Dolnej Saksonii**

www.ven-nds.de

**VNB - Verein Niedersächsischer
Bildungsinitiativen e.V.**

www.vnb.de

Viva con Agua de Sankt Pauli e.V.

oddział w Hanowerze
www.vivaconagua.org

WandelWerte e.V.

www.wandelwerte.de

Werkstatt-Treff Mecklenheide e.V.

www.werkstatt-treff.de

Werkstatt-Schule e.V.

www.werkstattschule.de

Wissenschaftsladen Hannover e.V.

www.wissenschaftsladen-hannover.de

Landeshauptstadt

Hannover

Burmistrz

Biuro Agenda 21
oraz zrównoważonego rozwoju

Ratusz | Tramplatz 2 | 30159 Hanower

Tel. | 0511 168-49838

E-mail | agenda21@hannover-stadt.de

Internet | www.hannover-nachhaltigkeit.de

Przy współpracy z | Janun e.V., www.janun-hannover.de

Zdjęcia | Biuro Agenda 21 i zrównoważonego rozwoju
AWO Linden Limmer | Insa C. Hagemann
Stefan Neuenhausen | Joana Schulte
Centrum ochrony środowiska
Umweltzentrum Hanower
Stefan Vossemer/Oxfam | Sebastian Wangnick
Ralf Waselowsky

Redakcja | Marion Köther

Redaktor
odpowiedzialny | Susanne Wildermann

Grafika | Studio Oliver Sasse

Stan | lipiec 2018

Wykluczenie odpowiedzialności:

Nie mamy wpływu na strony internetowe, do których podano odnośniki w niniejszym zeszycie.

Tym samym nie ponosimy odpowiedzialności za ich treści.

7 wydanie poprawione

Niniejsza broszura została opracowana na podstawie wydań z miast takich jak Berlin, Augsburg, Norymberga i Bamberg

i opracowana. W tym wydaniu ponownie użyto tekstów

z Norymbergi i Augsburga.
„Naśladowcy” mile widziani.

Wydrukowano
na papierze pochodzącym
w 100% z recyklingu